

ภาคผนวก

สำนักหอสมุด

บทสารคดีภูมิปัญญาไทย

ตอน อยู่เรือจิว

บรรยาย

ภาพสะท้อนความผูกพันอันเหนียวแน่นของวิถีชีวิตชาวไทยกับสายน้ำ ได้ถูกถ่ายทอดให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษาโดยฝีมือเชิงช่างของไทย

จากเศษไม้สักค้อนค่า แปรสภาพสู่เรือลำน้อย ด้วยการประดิษฐ์ที่ประณีต เรือจิวแต่ละลำที่ถูกบรรจงสร้างขึ้นมาทั้งเรือไทยและเรือต่างชาติ ที่เคยเข้ามาติดต่อกับชาวสยามเมื่อในอดีต

การศึกษาประวัติและลักษณะเฉพาะของเรือแต่ละชนิดจะทำให้เรือจำลองที่ได้ มีความถูกต้องทั้งรูปลักษณ์และสัดส่วน ถือเป็นหลักฐานสำคัญของการต่อเรือที่อยู่เรือจิวของคุณมณวิบูลกิจชนากร

รูปทรงของเรือแต่ละลำจะสง่างามเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับขั้นตอนการขึ้นโครงเรือเป็นสำคัญ ส่วนการตกแต่งจะทำให้เรือแต่ละประเภทดูสมจริงยิ่งขึ้นและเรือลำจิวนี้ก็สามารถลล่อน้ำได้จริง เนื่องจากใช้กรรมวิธีการต่อเรือเช่นเดียวกับเรือขนาดใหญ่

การประดิษฐ์เรือจำลองของอู่เรือจิวแห่งนี้ จะ
ใช้แรงงานและมีมือช่างเป็นหลัก เครื่องจักร
เป็นเพียงส่วนเสริมที่ช่วยลดทอนเวลาบางขั้น
ตอนลงเท่านั้น ผลงานแต่ละชิ้นจึงมีความ
ประณีตงดงาม

บรรณาย

อารมณ์ที่สุขุม เขือกเย็นประกอบกับประสบการณ์
ที่ได้สั่งสมมา จึงทำให้ช่างเรือจิวมีความมานะ
อุตสาหะที่จะประดิษฐ์เรือโบราณกว่า 200
ชนิด ให้ลูกหลานได้ศึกษาและคงไว้ซึ่งความ
ภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมของบรรพชน

สำนักหอสมุด

บทสวดคติภูมิปัญญาไทย

ตอน พระพุทธรูปไม้

บรรพชา

หนึ่งในงานศิลปะที่สะท้อนความเชื่อและ
ความรักชาติของศาสนิกชนที่มีต่อพุทธศาสนา
แต่ครั้งอดีต ก็คือการสร้างสัญลักษณ์แทนองค์
สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ด้วยวิถีชีวิตที่เรียบง่าย เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับ
ธรรมชาติของชาวอีสานและสภาพสังคมที่ไม่
สลับซับซ้อน ส่งผลให้การสร้างงานพุทธศิลป์มี
ลักษณะเฉพาะตัว

รูปลักษณะที่ดูเรียบง่ายรูปทรงไม่ได้สัดส่วนเนื่อง
จากช่างจำหลักจะต้องบรรจุเนื้อหาของ
อิริยาบถอันเป็นพุทธลักษณะลงบนท่อนไม้ซึ่งมี
เนื้อที่จำกัดด้วยเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำได้ง่าย
ภายในคร้วเรือน ช่างงานจึงดูเรียบง่าย มี
รายละเอียดไม่มากนัก

พระพุทธรูปไม้มักแกะจากไม้โพธิ์ ซึ่งถือเป็น
ต้นไม้ที่เป็นที่สถิตย์ของเทพอารักษ์ ประกอบ
กับไม้โพธิ์เป็นไม้เนื้ออ่อน แกะสลักง่าย พระ
อิริยาบถส่วนมากจะเป็นท่านั่งขัดสมาธิหรือนั่ง
ห้อยพระบาท จะไม่นิยมอิริยาบถที่พระหัตถ์ออก
นอกลำตัวหรือประทับยืน เนื่องจากจะชำรุด

เสียดายได้ง่าย

ในอดีต การสลักพระพุทธรูปไม้จะเป็นกิจกรรม
ของชายชาวอีสานที่บวชเรียนในพุทธศาสนา
ปฏิบัติในยามว่างเว้นจากกิจของสงฆ์ นอก
เหนือไปจากการตัดใบลาน หรือโคยช่างพื้น
บ้านที่สร้างขึ้นเพื่อให้เกิดผลานิสงส์ผลบุญแก่ตน
เอง และเป็นการสะเดาะเคราะห์เพื่อปิด
เป่าให้ทุกข์ภัยเบาบางลง

แม้จะไม่คงตามแบบพระพุทธรูปที่หล่อด้วย
โลหะ แต่ช่างพื้นบ้านจะพยายามสอดแทรก
ความคิดและจินตนาการของตนลงในชิ้นงาน
ซึ่งพบได้จากความแตกต่างของลวดลายที่
ปรากฏบนฐานพระพุทธรูปแต่ละองค์

จากก่อนไม้กลายเป็นวัตถุที่ควรค่าแก่การสักการ-
บูชา ถึงแม้ปัจจุบันเส้นสายอารยธรรมนี้จะ
กลายเป็นเพียงตำนานไปแล้วก็ตาม

สำนักหอสมุด

บทสารคดีภูมิปัญญาไทย

ตอน ซอสสามสาย

เครื่องดนตรีไทยที่ได้ชื่อว่ามีรูปลักษณ์งดงาม
เกินกว่าเครื่องดนตรีชนิดใด ในบรรดา
เครื่องสาย อีกทั้งให้สุนทรีรสแห่งการ
เปล่งเสียงที่ใกล้เคียงกับเสียงมนุษย์มากที่สุด
จนเป็นที่ยอมรับจากนานาชาติว่าเป็น
หนึ่งในเครื่องดนตรีชิ้นเอกของชาติ

ซอสสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่ได้รับอิทธิพล
จากเปอร์เซีย และได้มีการพัฒนารูปแบบ
เรื่อยมา ดังปรากฏหลักฐานบนภาพจิตรกรรม
ฝาผนังในพระอุโบสถวัดสุทัศน์ดาราม ซึ่งเป็น
ฝีมือช่างในสมัยรัชกาลที่ ๑

ซอสสามสายนับเป็นเครื่องดนตรีคู่พระหัตถ์ที่
พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรง
โปรดปราน อีกทั้งเป็นเครื่องดนตรีต้นกำเนิด
เพลงพระราชานันทน์พยับหมื่นลอยเลื่อนหรือเพลง
ทรงพระสุบิน

กระโหลกซอที่ทำจากกะลามะพร้าวรูปสามพูจะ
สามารถรับเสียงสะท้อนที่เกิดจากการสีสายซอ
สร้างกำหนดเสียงให้ก้องกังวานกรอบกับหนัง
หน้าซอที่ขยายเสียงดังยิ่งขึ้น

โหมคืบพื้นและหางม้า ถูกนำมาปรับใช้เป็นสาย
ซอและสายคันสีที่ถูกออกแบบให้ได้รูป โด่งงอ
จับถนัดมือ อีกทั้งมีการแต่งเสียง โดยใช้วัสดุที่
มีน้ำหนักและขนาดที่พอเหมาะติดบนหนังหน้าซอ
หรือเรียกว่าการถ่วงหน้าเพื่อเพิ่มเสียงนุ่มนวล
นำฟังและสอดคล้องประสานกับเสียงร้องได้อย่าง
กลมกลืนที่สุด

ซอสามสายแต่ละคัน จึงนับเป็นความมานะ
พยายามของช่างทำซอแต่ครั้งอดีตที่เพียร
เลือกสรรวัสดุหลากหลายชนิดสร้างงานหัตถศิลป์ชั้น
เลิศ ทรงคุณค่าสมเป็นเครื่องดนตรีชิ้นเอกอยู่ที่
ให้สำเนียงหวานควบคู่กับเสียงร้องเพลงไทยที่
นับวันจะหาฟังได้ยาก

สำนักหอสมุด